

Title	တိရိစ္ဆာန်အမည်နှင့် မန်မာမျက်ပေါ်ပောရများ
Author(s)	Htet, Htet
Citation	外国語教育のフロンティア. 2020, 3, p. 31-39
Version Type	VoR
URL	https://doi.org/10.18910/75590
rights	
Note	

The University of Osaka Institutional Knowledge Archive : OUKA

<https://ir.library.osaka-u.ac.jp/>

The University of Osaka

တိရှိနှင့်အမည်နှင့် မြန်မာမူဝါယာရုပ်း

動物名とミャンマーの文化に関わる語彙

HTET HTET

要約

この論文は動物の名称を含むビルマ語の表現について意味論的な観点から論じたものであり、ミャンマーの文化と言語の両面を扱っている。筆者は調査の過程で動物名を含む慣用句やスラングなどの表現をできる限り多く収集し、それぞれの言語表現の特徴について、用法や修辞法をはじめとする10項目のテーマに分けて考察を行った。

キーワード：慣用句、意味ネットワーク、文化を中心とした言語学

သော့ချက်စကားများ စကားမိသားစုံ၊ ဆိုရိုး၊ ဓလ္လာသုံး၊ နိမိတ်ပုံ၊ ဗန်းစကား၊ ယဉ်ကျေးမှုဘာသာဇာ၊ ရင်းမြစ်၊ ဝန်းကျင်သုံးစကား၊ အထူးပြု၊ အနက်ကွန်ယက်၊ အယဉ်သုံး

စာတမ်းရည်ရှယ်ချက် ဤစာတမ်းသည် **မြန်မာမူ** နှင့် ဘာသာစကားကို ရောလျက် ပြုစုံထားသည့် **အတွေ့အကြောင်း** (Semantic View) ဆိုင်ရာ စာတမ်းဖြစ်ပါသည်။ **မြန်မာမူ** ပတ်ဝန်းကျင်တွင် အသုံးပြုစကားများ၏ တိရှိစွာနှုန်းတို့၏ အမည်များပါဝင်နေပုံကို သတိပြု လေ့လာနိုင်စေရန် ဖြစ်သည်။

နှစ်ဦး

ဤစာတမ်းကို ဘာသာဖော်သက်သက်မှ ပြုစုံထားခြင်းမရှိပါ။ **မြန်မာမူ**လောကသုံး အတွေ့အကြောင်းမြင်က ရှိမြင်ဖော်ပြထားပါသည်။ စာတမ်းစာကိုယ်ပိုင်းတွင် ခေါင်းစဉ် ထောင် ၁၀ ခု ခွဲပြီး ပြုစုံထားပါသည်။ မြန်မာဘာသာစကားရှိ တိရှိစွာနှုန်းအမည်များ သုံးသည့် စကားခွန်း၊ စကားရပ်တို့ကို တတ်နိုင်သမျှ စုစည်းဖော်ပြခဲ့ပါသည်။ စာတမ်း၏ အသုံးပြုထားသည့် စကားတို့သည် **စကားလုံးသက်သက်** မဟုတ်ပါ။ **Vocabulary** (ဝေါဟာရ)၊ **Usage** (အသုံးစကား)သော့နှင့် အဓိပ္ပာယ်အဆင့် (Meaning Level) အထိ သက်ရောက် ပြုစုံထားပါသည်။ ထို့ကြောင့် ဤစာတမ်းသည် **မြန်မာဘာသာ**

စကားဆိုင်ရာ ပင်ကိုလက္ခဏာများကိုပါ လေ့လာနိုင်ကြလိမ့်မည်ဟုလည်း ယုံကြည် ပါသည်။

၁။ ဝေါဟာရ နှင့် စကားအသုံးများ (Vocabulary and Usage)

ယဉ်ကျေးမှုအမြင် နှင့် ဘာသာဖောက် ပေါင်းစည်းပြီးမှ လေ့လာရသည့် ပုံစံကို ယဉ်ကျေးမှုဘာသာဖောက်(Cultural Linguistics)ဟု ခေါ်ရသည်။ မည်သည့်ဘာသာစကား တွင်မဆို စကားအသုံးအနှစ်းတို့သည် သက်ဆိုင်ရာဘာသာစကားနှင့် ပတ်ဝန်းကျင် အခြေအနေအရ အမျိုးမျိုးဖြစ်တည် ပေါ်ပေါက်လာနိုင်ပါလိမ့်မည်။ ယင်းသော့ကို ဟောဝပ် ဂျက်ဆန်နှင့် အင်တီနီ နဲ့ အမ်းမြို့လာတို့ ပြုစုသည် Words , Meaning and Vocabulary စာအုပ်တွင် တွေ့ရှိရပါမည်။ မြန်မာဘာသာစကားရှိ လူမှုအသုံးများ၏ လည်း မြန်မာမှုဝန်းကျင်အပေါ်အခြေခံ၍ အသုံးအနှစ်းများစွာ ရှိပါသည်။ ထိုသို့သော အသုံးမျိုးကို ဟောဝပ်ဂျက်ဆန်၏ စာအုပ်တွင် **Specialist Vocabulary** ဟု ခေါ်ခို ထားပါသည်။ ယင်း အသုံးများတွင် ဖန်းစကား (Slang) များလည်း ပါဝင်ပါသည်။

၂။ အစဉ်အလာမြန်မာမှုအမြင်က စဉ်းစားခြင်း (Traditional Semantic Concept)

တိရှိစွဲနှင့်များ၏ အမည်ပြုပုံတို့ကို အစဉ်အလာရှိထောင့်က စဉ်းစားကြည့်သည့်အခါ စကားမိသားစု ခေါ် Word Family အရ ဖြစ်စေ။ အနက်ကွန်ယက် ခေါ် Semantics Network အရ ဖြစ်စေ မြန်မာလူမျိုးတို့က အလေးပေး စဉ်းစားလေ့ ရှိကြပါသည်။

သာမက - ကျား ဟုဆိုလျှင် အကြောင်အကျား၊ အစင်းအကျား၊ အရေးအကြောင်း ဆိုသည့်အနေဖြင့် ကျား၏ အနက်အမို့ယ်ကို ဖော်ထုတ်တတ်ပါသည်။ ထိုအတူ ခွဲခြင်း ခေါက်ခြင်း ကွွဲခြင်း ကွွဲခြင်း စကားမိသားစုအရ ခွဲး ဟူ၍ အစဉ်အလာအရ အမည်ပြုခြင်း၊ အကြောင်၏ ကြိယာသော့မှာလည်း လုညွှေခြင်း

ပတ်ခြင်း၊ ပဲခြင်း၊ ငောက်ခြင်း အခြေအနေရှိများသဖြင့် တိရစ္ဆာန် ကြောင် ဟု အမည်ပြုခြင်း စသည်တို့သည် မြန်မာလူမျိုးတို့၏ အစဉ်အလာ အတွေ့အစုစ် ဖြစ် သည်။ ယင်းသဘောကို ဒုတိယကျော်အောင်စံထားဆရာတော်၏ ဝေါဟာရတ္ထပကာ သန့်ကဲ့သို့၊ ဦးချိန်၏ ဝေါဟာရလိနတ္ထဒီပန့်ကဲ့သို့၊ ဦးကောသလူ၏ ပြဟ္မာနရှိနိုရ သင်ဟကျမ်း ကဲ့သို့သော စာအုပ်များတွင် ရှာဖွေ တွေ့နှင့်ပါလိမ့်မည်။

၃။ ပတ်ဝန်းကျင်အလိုက် အသုံးပြုဝေါဟာရ (Jargon)

ဂျာဂွန် (ခေါ်) ဝန်းကျင်သုံးစကားများ ပေါ်ထွန်းလာရသည်မှာ လူမှုအခြေအနေ နှင့် ယဉ်ကျေးမှုအခြေအနေတို့သည် အခြေခံအချက်ပင် ဖြစ်ပေသည်။ ပညာရပ်ဆိုင်ရာ များ (Occupational Jargon)၊ အားကစားဆိုင်ရာများ (Sport Jargon)၊ ကိုးကွယ် ယုံကြည်မှုဆိုင်ရာ (Religious Jargon)၊ လူငယ်ဆိုင်ရာ (Youth Culture)နှင့် စကားရင်းမြစ်ဆိုင်ရာများ (Etymological Process) စသည်တို့သည် ဘာသာစကားတစ်ခု အတွင်း စကားလုံးနှင့် အသုံးအနှစ်နှင့်အသုံးအသုံးများကို တိုးပွားလာစေနိုင်ပါလိမ့်မည်။

၄။ တိရစ္ဆာန်များကို ဘာသာစကားနိမိတ်ပုံ (Image)အဖြစ် ပြန်သုံးခြင်း

မြန်မာမှူ ပတ်ဝန်းကျင်တွင် လူမှုအခြေအနေ (Social Situation) အရ နိမိတ်ပုံပြုခြင်းသဘောကို တွေ့ရပါမည်။ ထိုသဘောသည် ယဉ်ကျေးမှုအမြင်လည်း ဖြစ်ပါလိမ့်မည်။ အစဉ်အလာတစ်ခုလည်း ဖြစ်ပါလိမ့်မည်။ အချို့သော နိမိတ်ပုံတို့သည် အခြားဘာသာစကားဝန်းကျင်ရှိ နိမိတ်ပုံစကားတို့နှင့် ဆင်တူနေသည်လည်း ရှိနိုင်ပါမည်။

မြန်မာဘာသာစကားနှင့် လူမှုဝန်းကျင်တွင် ရွှေ့ခြားကွက် သည် လာဘ်ကောင်၊ ပညာရှိခြင်း၊ ရွှေ့ယုံ့ ရွှေ့ကျားဟုဆိုလျှင် ယုန်သည် လူလည်ကျခြင်း၊ ကျားသည် ရိုးအခြင်း၊ ယုန်နှင့်လိပ် (အပြေးပြိုင်လျှင်) ယုန်က လုံးလမနိုင်ခြင်း၊ လိပ်က စွဲရှိခြင်း၊

ကျိုးသာပါက ညွှန်သည်လာတတ်ခြင်း၊ ငှက်ဆိုးထိုးသည်အခါ နိမိတ်မကောင်းခြင်း၊ ဖွတ်ဝင်လျှင် ဆင်းရဲတတ်ခြင်း၊ သမင်မျက်လုံးဟု ဆိုပါက လှပ၍ လုံးဝန်းတောက်ပ ခြင်း စသည်ဖြင့် လူမှုအခြေအနေအလိုက် ခံစားမှုအမျိုးမျိုး ထင်ဟပ်လာလိမ့်မည်။

၅။ မြန်မာဘာသာစကားရှိ တိရှိစွာနှုန်းဆိုင်ရာ ဥပစာများ (Metaphor)

ဥပစာဟူသည် စလေ့သုံးများပင် ဖြစ်သည်။ မြန်မာဘာသာစကားတွင် တိရှိစွာနှုန်းဆိုင် ရာ စလေ့သုံးစကားပုံစံ အမျိုးမျိုး ရှိပါသည်။ ရေနေ၊ ကုန်းနေ၊ လေနေ သတ္တုဝါများ ကို တင်စားမှုသဘောဖြင့် မြန်မာလူမျိုးများက အသုံးပြု ပြောဆိုလေ့ ရှိကြပါသည်။ သာကေများအဖြစ် ခွေးခြေ၊ မျောက်လက်၊ ကျိုးကန်းပါးစပ်၊ ဆင်ခြေထောက် (ရောဂါ)၊ ဆင်နားရွက် (တံခါး)၊ ငါးမန်းစွယ်၊ ကြွက်တွင်း၊ ကြွက်နှီး၊ ကျွဲ့ပခုံး၊ ကျွဲ့ခေါင်းသီး၊ နားမောက်သီး၊ ငါးမန်းစွယ်၊ ခရာပတ်၊ ကြောင်အိမ်၊ ကြောင်လိမ့် လှေကား၊ ကြောင်လျှောသီး၊ စာကြမ်းပိုး၊ သမင်ဖူ။ ကျားလျှော၊ စာကလေးခွေ၊ ငှက်သိုက် (မုန့်)၊ ပဲလင်းမြေး(အညာအေသီယာ)၊ နှင့်ဗျာ၊ မုန့်တီ၊ ခွေးလျားသီး၊ ဆင်ခြေဖုံး၊ စားဗား စသည်ဖြင့် တွေ့ရပါမည်။

၆။ ကျော်စားရာလိုက်၍ တိရှိစွာနှုန်းအမည် သတ်မှတ်ခြင်းဓလ္လာ

တိရှိစွာနှုန်းတို့ နေထိုင်ကျော်စားရာကိုလိုက်ပြီး ယင်းတို့၏ အမည်နာမများကို ခေါ်ဝါး သတ်မှတ်မှုလည်း ရှိသည်။ ထိုသို့သတ်မှတ်ရာတွင် သက်ဆိုင်ရာ သတ္တုဝါအသီးသီး ၏ နေထိုင်မှုပုံစံတို့လည်း ပါဝင် ပတ်သက်ပါလိမ့်မည်။

သာကေဖော်ပြရသော ရေပတ်ဝန်းကျင်နေ တိရှိစွာနှုန်းအမည်များမှာ ရေဘဲ၊ ရေကြက်၊ ရေမြင်း၊ ရေမြေး၊ ရေခြေး၊ ရေချို့လိပ် / ငါး၊ ရေ(င်း)လိပ် / ငါး၊ ရေခဲတောင် ဝက်ဝံ၊ ပင်လယ်ဖျုံ၊ ပင်လယ်လိပ်၊ ရောဝတီလင်းပိုင်၊ တောာတောင်ဝန်းကျင်နေတို့

ကိုလည်း တော်က်၊ တော့ခွေး၊ တော့ကြီးမြေဟောက်၊ ဟိမဝဏ္ဍာလင်းတဲ့၊ ဒေသ အမည်ကို စွဲပြီးလည်း ဘင်္ဂလားကျား၊ အာရပ်မြင်း၊ ရွှေသို့မြင်း၊ အာဖရိကဆင်၊ နေထိုင်စားသောက်ပဲ အခြေအနေကိုလိုက်၍ သစ်တော်က်ငြက်၊ ပုံပန်းကိုလိုက်၍ အပြောက်အစက်များ ပါရှိခြင်း၊ သစ်ပင်တက်ခြင်းတို့ကြောင့် ကျားသစ် စသည်ဖြင့် မြန်မာလူမှုအသိုင်းအဝိုင်းတွင် အမည်ပြု ခေါ်ဝါသမှတ်ကြပါသည်။

၃။ အမည်နှစ်မျိုးရောလျက် ပည်ကော်တွင်ခြင်း

မြန်မာဘာသာစကားရှိ အချို့သော တိရစ္ဆာန်အမည်များသည် တစ်မျိုးတည်းမကဘဲ သတ္တုဝါနှစ်မျိုး၏ အမည်နှစ်ခု ရောထွေးသတ်မှတ်ထားပုံကိုလည်း တွေ့နှင့်ပါလိမ့်၍ မည်။ ခွေးတူဝက်တူ၊ လူဝံ၊ မောက်ဝံ၊ ဝက်ဝံ၊ ငှက်ဆင်၊ ကြက်ဆင်၊ ငါးရှုံး၊ ငှက်ကုလားအပ်၊ ဆင်လိပ်ပြာ ဆိုသည့် အမည်များကို ကြည့်လျှင် တိရစ္ဆာန်တစ်မျိုး တည်း၏ အမည်ပင် ဖြစ်နေသော်လည်း ခွေးနှင့် ဝက်၊ လူ၊ မောက်၊ ဝက်နှင့် ဝံ၊ ကြက်နှင့် ဆင်၊ ငါးနှင့် ရှုံး၊ ငှက်နှင့် ကုလားအပ်၊ ဆင်နှင့် လိပ်ပြာတို့ကို ရောထွေး၍ အမည်ပေး မှည့်ခေါ်ထားခြင်းသဘောပင် ဖြစ်ပါသည်။

၄။ ရွှေ - အထူးပြုထည့်၍ တိရစ္ဆာန်များကို ချစ်စနိုးအမည်ပြုခြင်း

တိရစ္ဆာန်တို့၏ အမည်ရှေ့တွင် ရွှေ ထည့်၍ မှည့်ခေါ်ခြင်းခလေ့သည် ယဉ်ကျေးမှုနှင့် လည်း သက်ဆိုင်ပါလိမ့်မည်။ အဘယ့်ကြောင့်ဆိုသော မြန်မာလူမျိုးတို့သည် မိမိတို့ နှစ်သက်သည့်အခြေအနေမျိုးတွင် ရွှေ အထူးပြုကို အသုံးပြုလေ့ရှိကြပါသည်။

ရွှေရောင်အဆင်းကိုလိုက်ပြီး ရွှေငါး၊ အရောင်မည်းနက်သော်လည်း ချစ်စနိုး ဖြင့် ရွှေကျိုး၊ မြန်မာပုံပြင်ထဲက ကျားနှင့် ယုန်ကလည်း ကလေးတို့အကြိုက် ရွှေယုံ့ နှင့် ရွှေကျား၊ အစိမ်းရောင် ကြက်တူရွှေးကလေးသည် မြန်မာမှတွင် ရွှေကျား၊ စား

သုံးစရာ ပုစ္စန်ကို ရွှေပုစ္စန် । အရောင် । အဆင်အသွေး । ပုံပန်းအရ မလှပသော်လည်း မီးကွဲက်က ရွှေမီးကွဲက် ဖြစ်ရပြီး လိပ်ပြာက ရွှေလိပ်ပြာ । ဟသာ့င့်က်က ရွှေဟသာ့၊ သမင်ကလည်း ရွှေသမင် စသည်ဖြင့် မြန်မာတို့သည် ခံစားမှုအရ အထူးပြုများ ထည့်ပြီး အမည်ပေးတတ်ကြသည်။ (စာပေ । သီချင်း ကဗျာများတွင် အတွေ့ရများသည်)

၉။ ပိုး အသုံးအနှစ်းဖြင့် ခေါ်တွင် သတ်မှတ်ခြင်း

ပိုး ဆိုသည်မှာ ပိုးကောင် ကို ရည်ညွှန်းသည်။ သို့သော်လည်း ပိုးကောင် (အင်းဆက်) မဟုတ်သည့် မြောက်သုံး (Euphemism) အရ ပိုး । မြောက်ခံရသည်ကို ပိုးထိတယ် ဟု မြန်မာမှုတွင် အသုံးပြုကြသည်။ ပိုးအသုံးပြု အမည်များမှာ ပိုးမွား၊ ပိုးကောင်၊ ကြမ်းပိုး၊ ဆန်ပိုး၊ သင်ပေါင်းပိုး၊ စပါးဖျက်ပိုး၊ ပိုးလောက်လန်း၊ ပိုးစာ၊ ပိုးစာကောင်၊ သစ်ကံပိုး၊ နွားချေးပိုး စသည်ဖြင့် တွေ့ရပါမည်။ မြောကလွှဲ၍ ကျွန်းအမည် များကို ပိုး ဟူ၍ သတ်မှတ်နိုင်ပါလိမ့်မည်။ ပိုးစာကောင်က ရရှိသော ပိုးချည် (Silk) ကိုလည်း ပိုး ဟူပင် ခေါ်ရပါသည်။

၁၀။ တိရှိစွာနှုန်းအမည်များပါဝင်သော မြန်မာမှုစကားရပ်အချို့။

ဤအပိုင်းတွင် မြန်မာမှုစကားခွန်းများ၏ တိရှိစွာနှုန်းတို့၏ အမည်များကို နိမိတ်ပုံတစ်ခု အဖြစ် စကားကိုယ်အတွင်း ထည့်သွင်းအသုံးပြု ပြောဆိုစားသည့် ပုံစံများကို ဖော်ပြပါသော်လည်း အနည်းငယ်များသာ ဖော်ပြပါသည်။ (စာတမ်း၏ အနည်းငယ်များသာ ဖော်ပြပါသည်)

လူငွေး (နှုချာ ရိုးအလွန်းသူကို တင်စားသည်) । ကြောင်လက်သည်းဝါက် (လို့ဝက်မှုသဘောနှင့် မလိုအပ်ပါက မထုတ်ဖော်တတ်ခြင်းတို့ကို တင်စားသည်) । မိကျောင်းသား (မိကျောင်းက လွှာမရှိသော်လည်း စကားများပြီး လွှာရှုည်သည့်သူကို တင်စားသည်) । ခွေးကျေဝက်ကျု (အထိနာ အကျော်သည့်သဘော၏ တင်စားသည်) ।

ထုလေမာလေ ငါးဖယ်တေ (လောကခံ အထူအထောင်းခံရပုံမျိုး၌ တင်စားသည်) । ကြောင်ရှိက်မနာ(မနာတတ်၊ မခံစားတတ်ခြင်းသဘော၌ တင်စားသည်) । ပိုးဟပ်ဖြူ။ (အသားအရေးဖြူဖြပ်ဖြူ၌ လောကခံရပုံမျိုး၌ ခြင်းကို တင်စားသည်) । ရွှေ ယုန်ရွှေကျား သက်ငယ်ရိပ်သွား (ပုံပြင်) । ပုံစွန်ရောင်ပြီး ငါးအနွေး (ဆိုရိုး) । ဘ အုပ်က တစ်ရာနှစ်ရာ (ကဗျာ) (လောကခံကို အန်တုနိုင်ပုံမှာ တင်စားသည်) । မီးကွက် မျက်ပြီး ရေထဲဆွဲချုံ । ငါမသေဘူး ရေကူးတတ်တယ် (အတိုက်အခိုက်ကို တုန်းပြန်မှုသဘော၌ တင်စားပြောဆိုလေ့ရှိပါသည်) । ငါးကြောင်းခေါင်းကိုင် (လောကတွင် ငွေကြေားမတတ်နိုင်သော်လည်း အကောင်းကိုမှ ရယူလိုသည့်စိတ်၌ တင်စားသည်) ॥

နိဂုံး

မြန်မာဘာသာစကားနှင့် မြန်မာမှူးအခြေအနေတို့ကို ဆက်စပ် ယူက်နွယ်လျက် ဖော်ထုတ်တင်ပြထားသဖြင့် **Cross Linguistics** သဘောလည်း ဖြစ်ပါသည်။ တစ်နည်း ယဉ်ကျေးမှုအမြင်မှ ဘာသာစကားကို လေ့လာထားပါ၍ Vocabulary (စကားသုံးနှင့်မှူး) စဉ်းစားပုံတို့ကို တစ်ထောင့်တစ်နေရာမှ အားဖြည့်ပေးရာလည်း ရောက်ပါ မည်။ မည်သည့်ဘာသာစကား၌မဆို ပုံသဏ္ဌာန်သက်သက်မျှ မဟုတ်စေဘဲ အနက် အဓိပ္ပာယ်အဆင့်ကလည်း တွဲဖက်လေ့လာအပ်ပါသည်။ ထို့ကြောင့် တိရစ္ဆာန်အမည် များနှင့် မြန်မာမှူးစကားရပ်များ စာတမ်းသည် အတွေ့ဖော်အမြင်အရ မြန်မာလူမျိုးတို့၏ စကားလုံးအတွေးအခေါ်များ၊ အမည်တစ်ခုခု စဉ်းစားဖော်ထုတ်ပုံ (စကားအသုံး) များ၊ စကားများရောယူကိုဖွဲ့စည်းပုံအယူအဆနှင့် မြန်မာမှူး အဓိပ္ပာယ်တည်ဆောက် ပုံများကိုပါ သဘာဝကျကျ လေ့လာနိုင်ကြလိမ့်မည်ဟု ယုံကြည်မိပါတော့သည်။

ထက်ထက်

ရည်ညွှန်းခြင်း

၁။ **Jackson Howard , Etienne Ze Amvela**

2010 , ***Words , Meaning and Vocabulary*** (An Introduction to Modern English Lexicology) , Continuum International Publishing Group.

၂။ မြန်မာစာအွဲ။

၁၉၉၆ । မြန်မာစကားပုံ । မြန်မာစကားနှင့်တိုင်းရင်းဘာသာစကားများပြီးစီး
ကြာနာ । ရန်ကုန်မြို့။

၁၉၉၆ । မြန်မာဆိရိုး । မြန်မာစကားနှင့်တိုင်းရင်းဘာသာစကားများပြီးစီးကြာနာ
ရန်ကုန်မြို့။